

Mikroskopické techniky – seminář

Josef Jaroš

Ústav histologie a embryologie
Lékařská fakulta, Masarykova univerzita

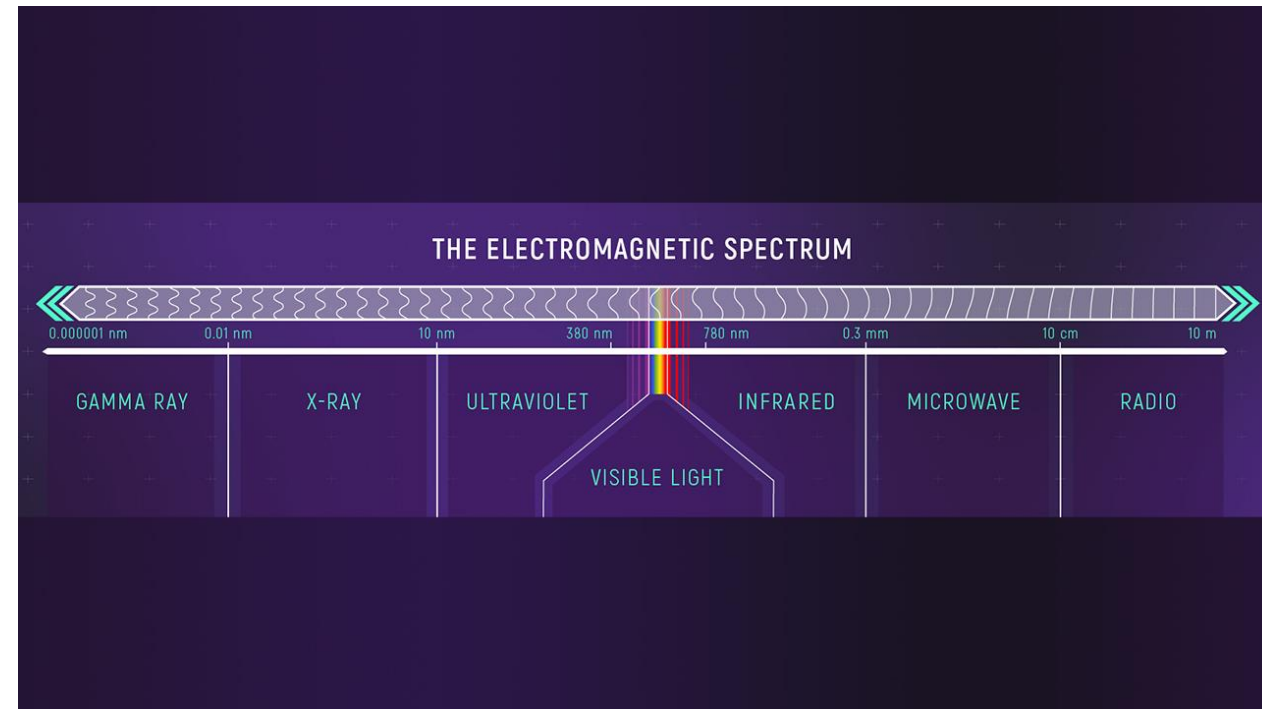
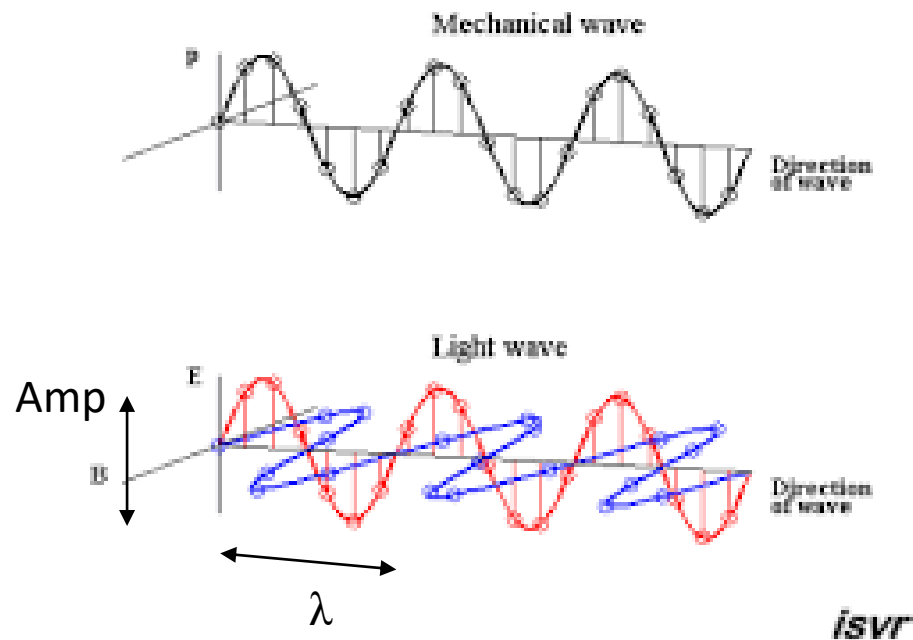
Osnova předmětu

- Úvod do mikroskopie - vlastnosti světla, základní principy mikroskopie, typy mikroskopů
- Kontrastní mikroskopie - temné pole, fázový kontrast, HMC, polarizační mikroskopie, DIC
- Fluorescenční mikroskopie - fluorochromy, epifluorescence, konfokální mikroskopie
- Příprava vzorků a histologické zpracování - odběr, fixace, barvení, IHC
- Elektronová mikroskopie - SEM, TEM, 3D, zpracování vzorků
- Holografická mikroskopie
- Mikroskopie v embryologii - exkurze Reprofit
- Pokročilé zobrazovací metody - dvoufotonová, superrozlišení, korelační mikroskopie
- Zpracování obrazu, analýza dat
- Laboratoř - barvení, mikroskopie

Závěrem předmětu bude písemný test.

Světlo, vlny

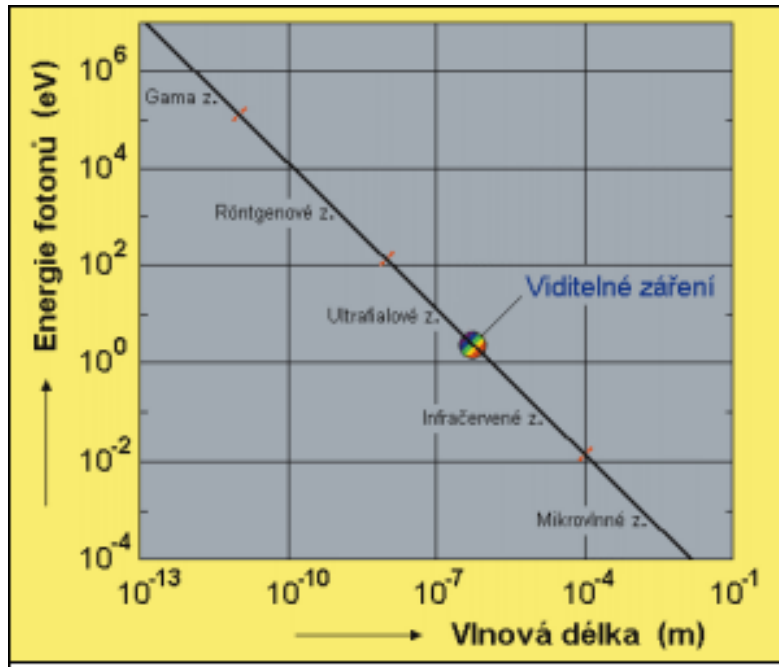
- Do 19. století se bralo světlo jako elektromagnetické vlnění
- A. Einstein objevil a popsal také jeho částicovou povahu

Vlna světla charakterizována

(zejména pro optiku)

- Amplituda
- Vlnová délka
- Frekvence

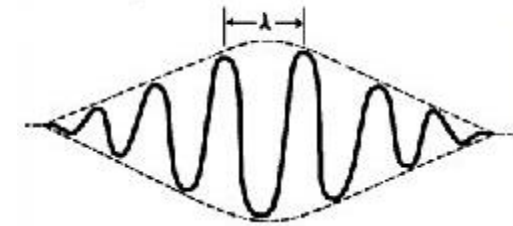

Jako částice je charakterizována

(zejména pro kvantové jevy)

- energii, hmotností, elektrickým nábojem, spinem, ...

Znázornění fotonu

$$E = hf. = hc/\lambda$$

h - Planckova konstanta

$6,6 \times 10^{-34}$ J.s

f - frekvence

c - rychlost světla

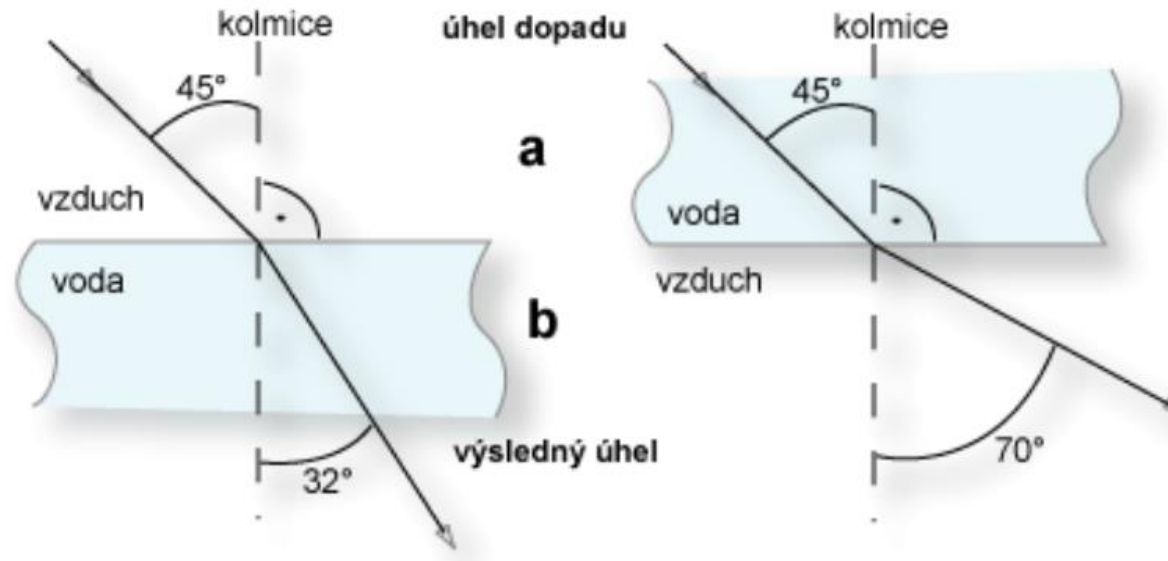
λ - vlnová délka

Energie světla závisí na nejen počtu fotonů, ale také na jeho vlnové délce (frekvenci vlnění)

Jako příklady částicových projevů elektromagnetického záření lze uvést fotoelektrický jev interakce dopadajících fotonů s volnými elektrony uvnitř materiálu (polovodičů) – Za objasnění dostal A.Einstein Nobelovu cenu.

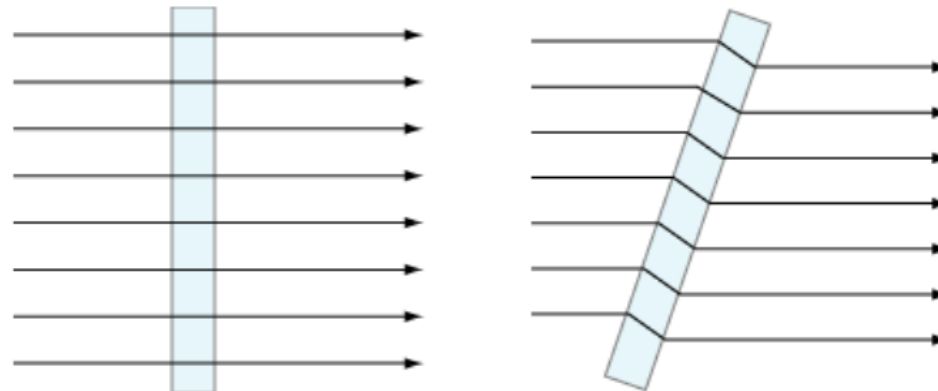
Refrakce

- Lom světla

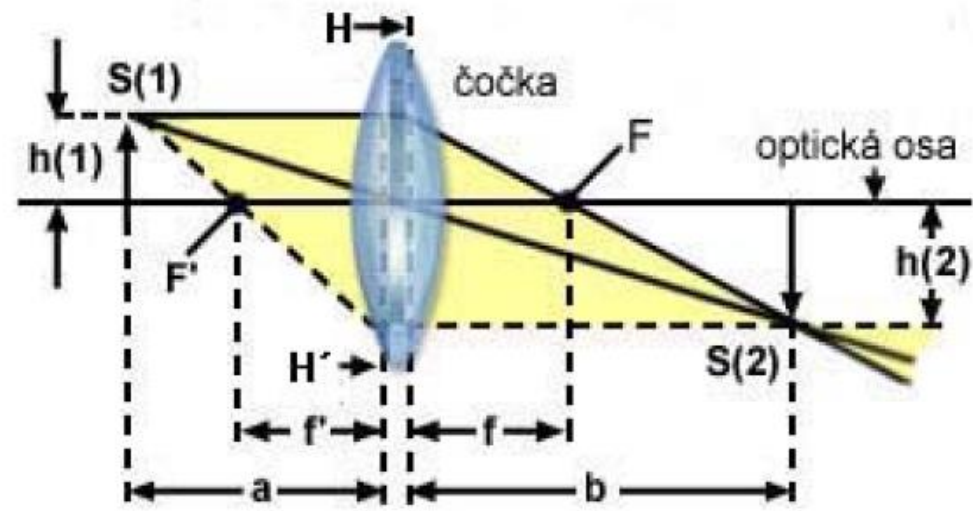

index lomu

vzduch	1,0003
voda	1,333
křemenné sklo	1,520
olovnaté sklo	1,656
diamant	2,4217
imerzní olej	1,515
glycerol	1,473

zobrazení spojnou čočkou

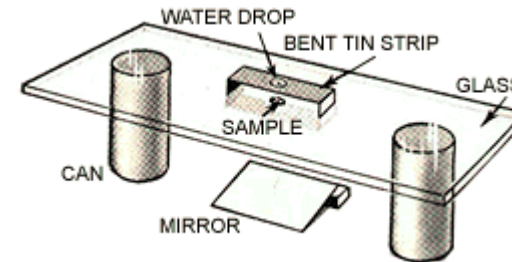
- F' ohnisko předmětového prostoru
- F ohnisko obrazového prostoru
- f' ohnisková vzdálenost předmětového prostoru od hlavní roviny

Historie mikroskopie

- 1. čočka – kapka vody

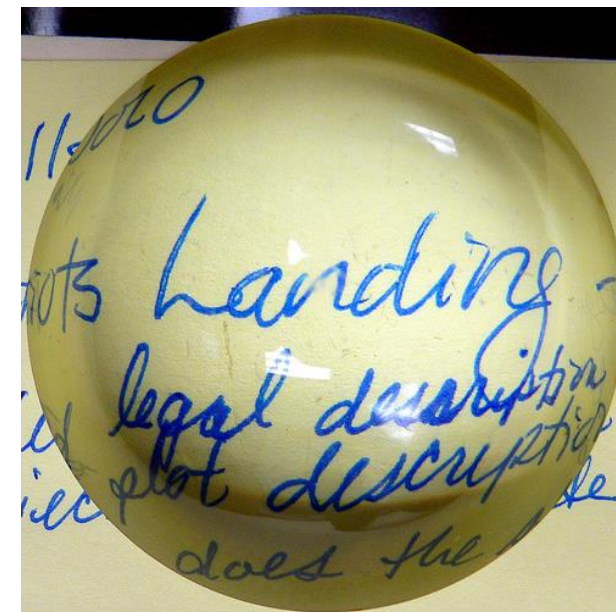

Malá kapka vody má stejnou funkci jako sférické čočky a umožňuje dosáhnout velkého zvětšení pozorovaného objektu

Starověk (3. stol. př. n. l.)

- Počátky optiky – zrcadla z mědi a bronzu
- První teorie o původu světla a vidění
- řeční filozofové-Pythagoras, Démokritos, Platón; studium lomu světla (Eukleidos, Ptolemaios)
- Řekové: skleněné koule naplněné vodou
- Plinius – skleněné čočky

1590 Hans a Zacharias Janssenovi

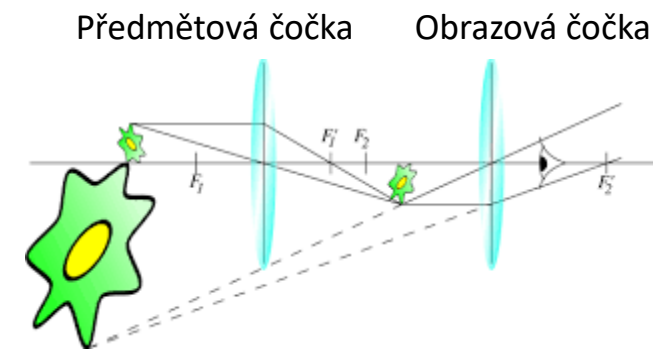
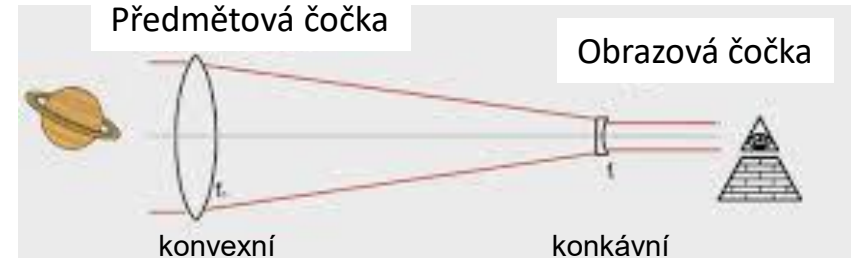
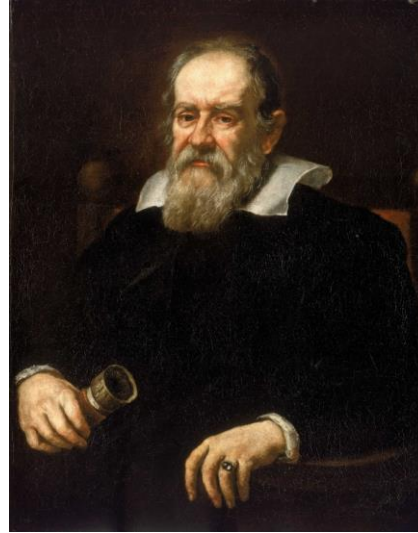
- Holandský výrobce brýlí Hans Janssen se svým synem jsou uváděni jako první výrobce mikroskopu složeného z více čoček
- Byl tvořen ze dvou tubusů, které při zasunutí poskytovaly zvětšení 3x a po roztažení 9x

1580 Galileo Galilei

Galileo konstruuje mikroskop z čočky a rozptylky a nazývá jej *occholino – muší oko*

Slovo **mikroskop** zavedl dle teleskopu Giovanni Faber z Bambergu (1574-1629)

Antony van Leeuwenhoek z Leydenu (1632-1723)

Jednoduchý mikroskop - 1 čočka

- obchodník se sukrem
- Zpočátku amatérský brusič čoček
- Za život prý vyrobil **500** mikroskopů s 1 silně zvětšující čočkou
- Rozlišovací schopnost jeho čoček byla lepší než tehdejší složené mikroskopy
- Jako první viděl jednobuněčné organismy
- objevitelem mikroorganismů, krevních buněk, spermií, svalových vláken a dalších mikroskopických útvarů a je nazýván „otcem mikrobiologie“.

Zvětšení 270x

Bakterie v dešťové vodě a slinách nazýval „Animalcules“

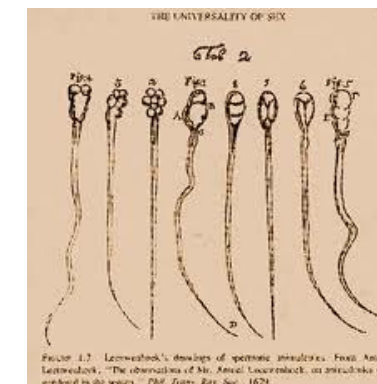
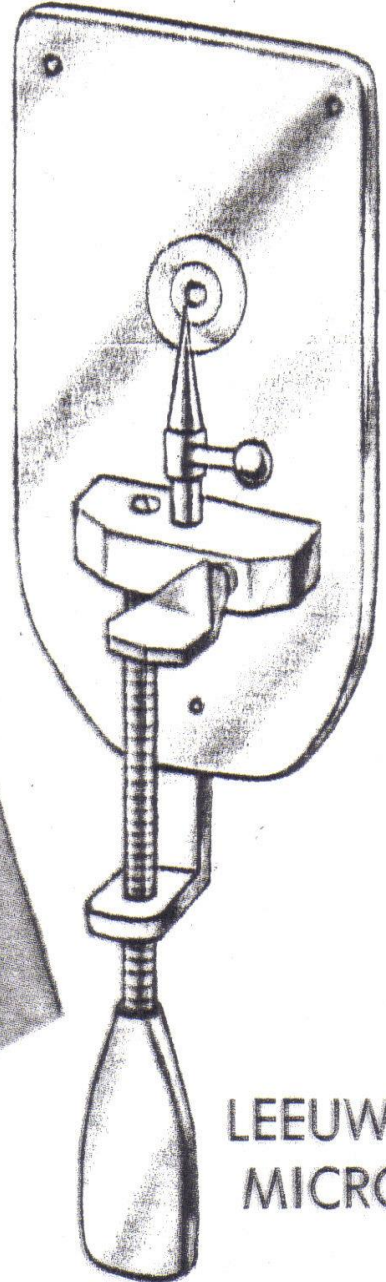
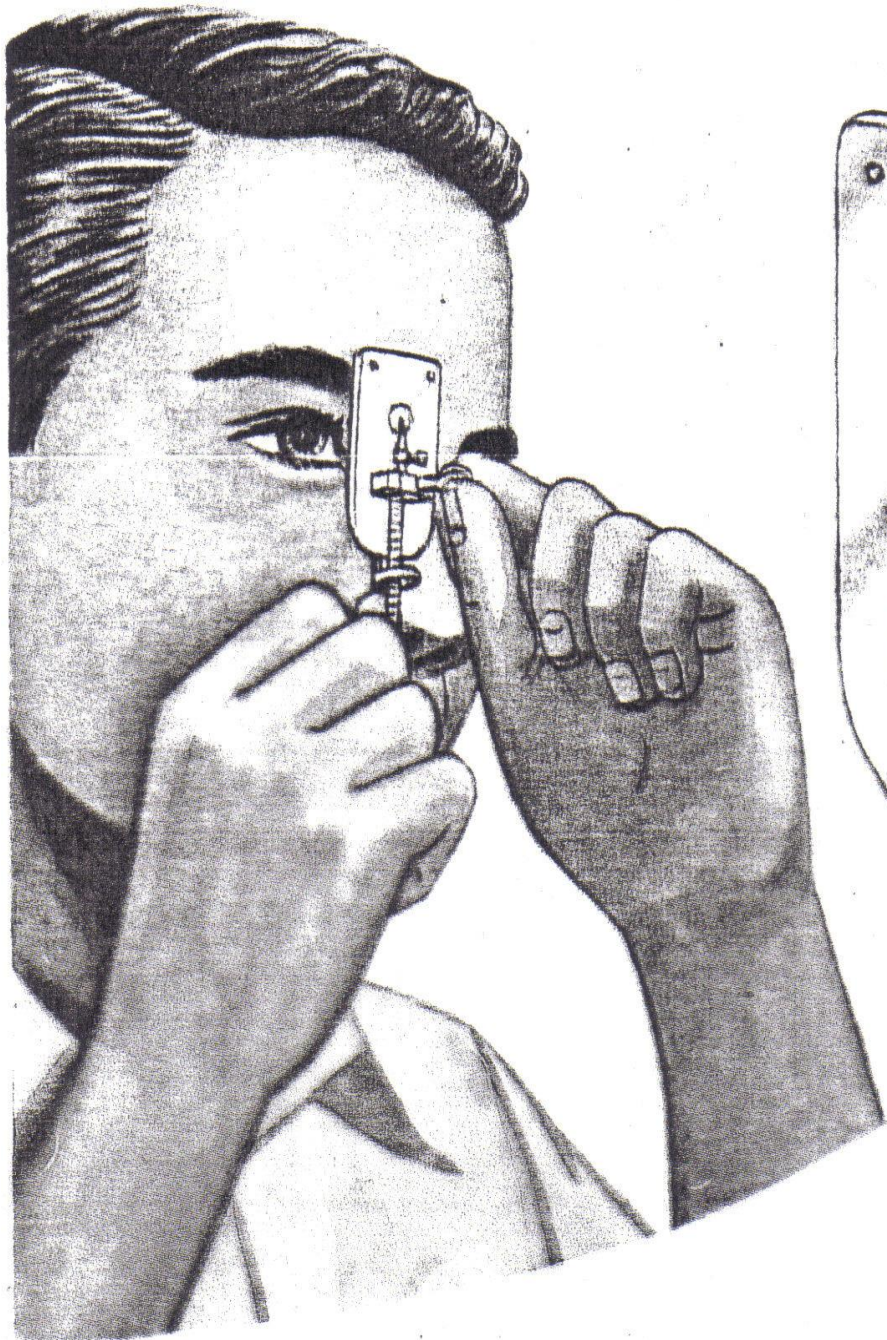
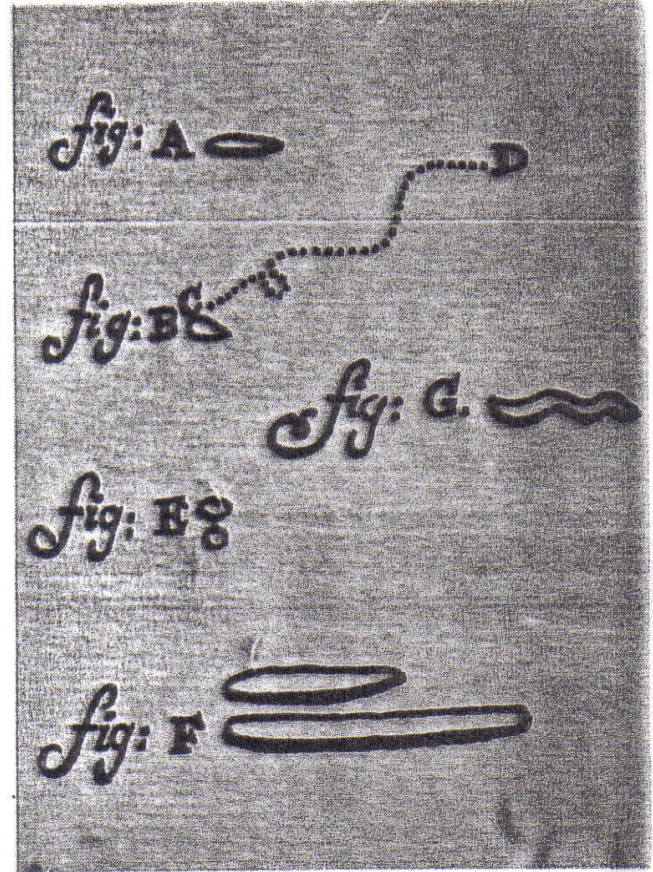

FIGURE 1.7. Leeuwenhoek's drawings of spermatozoa. From: Antoni Leeuwenhoek, "The observations of Mr. Antoni Leeuwenhoek, on animalcules contained in the waters," *Phil. Trans. Roy. Soc.*, 1679.

Leeuwenhoek's Bacteria

LEEUWENHOEK
MICROSCOPE

Robert Hooke 1670

Složený mikroskop – 2 a více čoček

1665 sepsal traktát *Micrographia*

(o mikroskopickém pozorování rostlinných tkání
a struktury minerálů)

Pozorováním tenkých řezů korku definoval pojem
cell - buňka

„Cell“ - „Buňka“

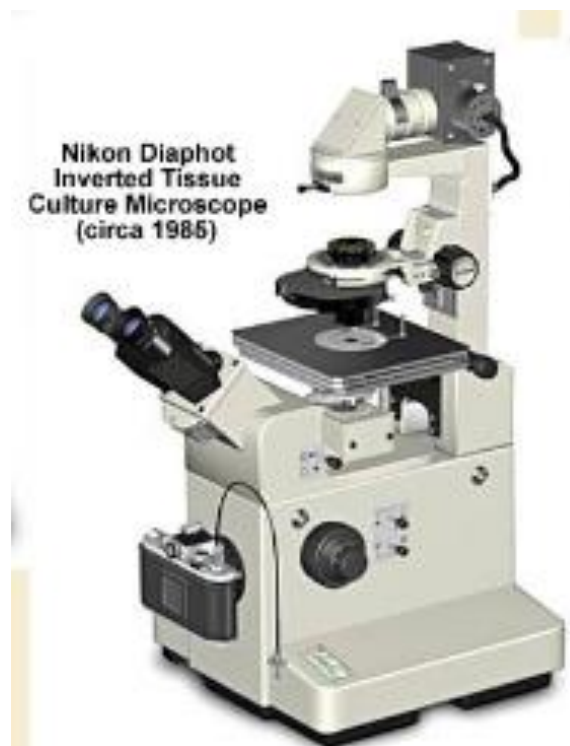
Mikroskopy 20. století

**Nikon's First
Microscope**
(circa early 1900s)

**Zeiss
Laboratory
Microscope**
(circa 1930)

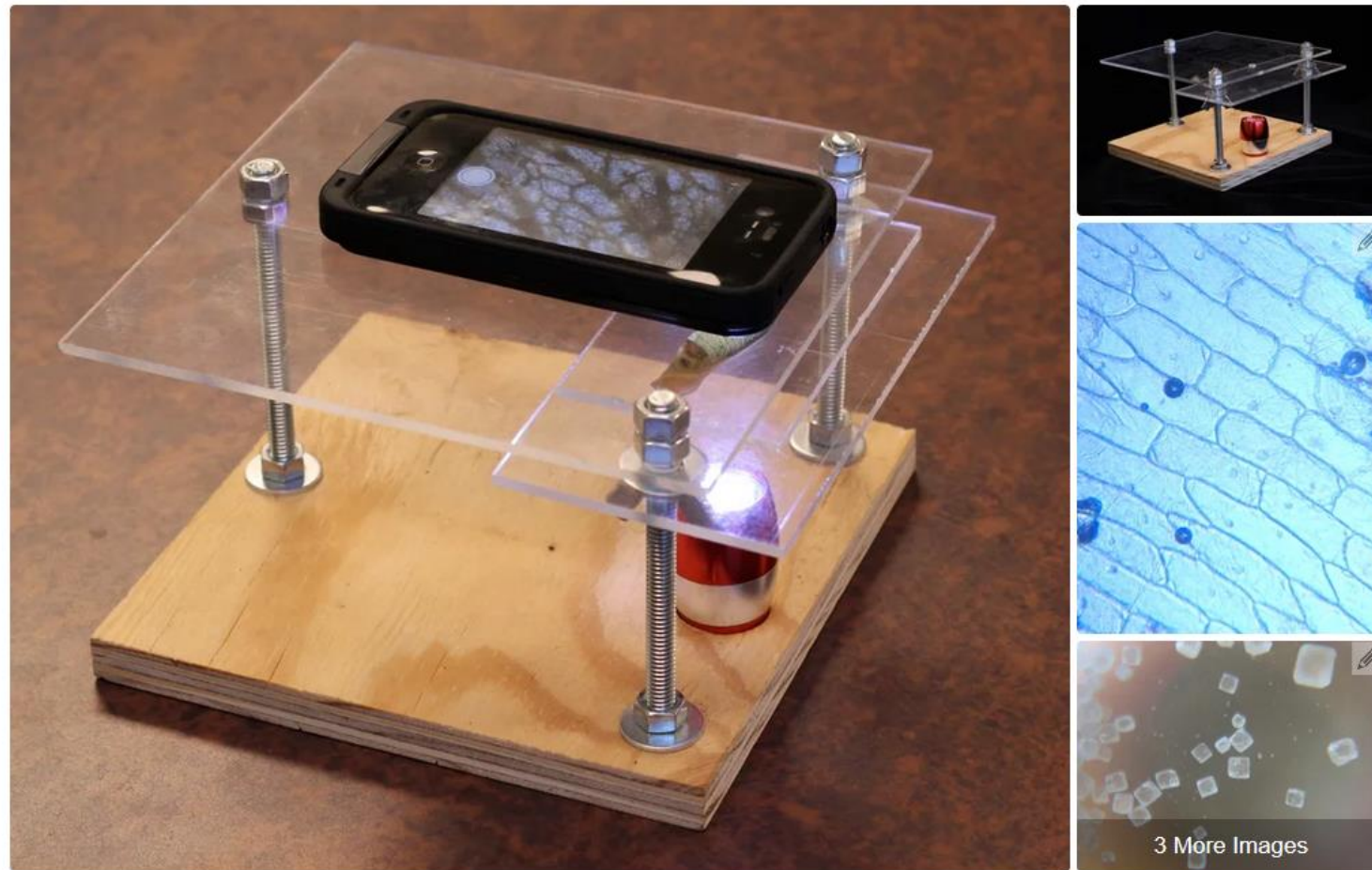

**Nikon Diaphot
Inverted Tissue
Culture Microscope**
(circa 1985)

**The Olympus
Provis AX-70**
(circa 1998)

Konverze chytrého telefonu na mikroskop

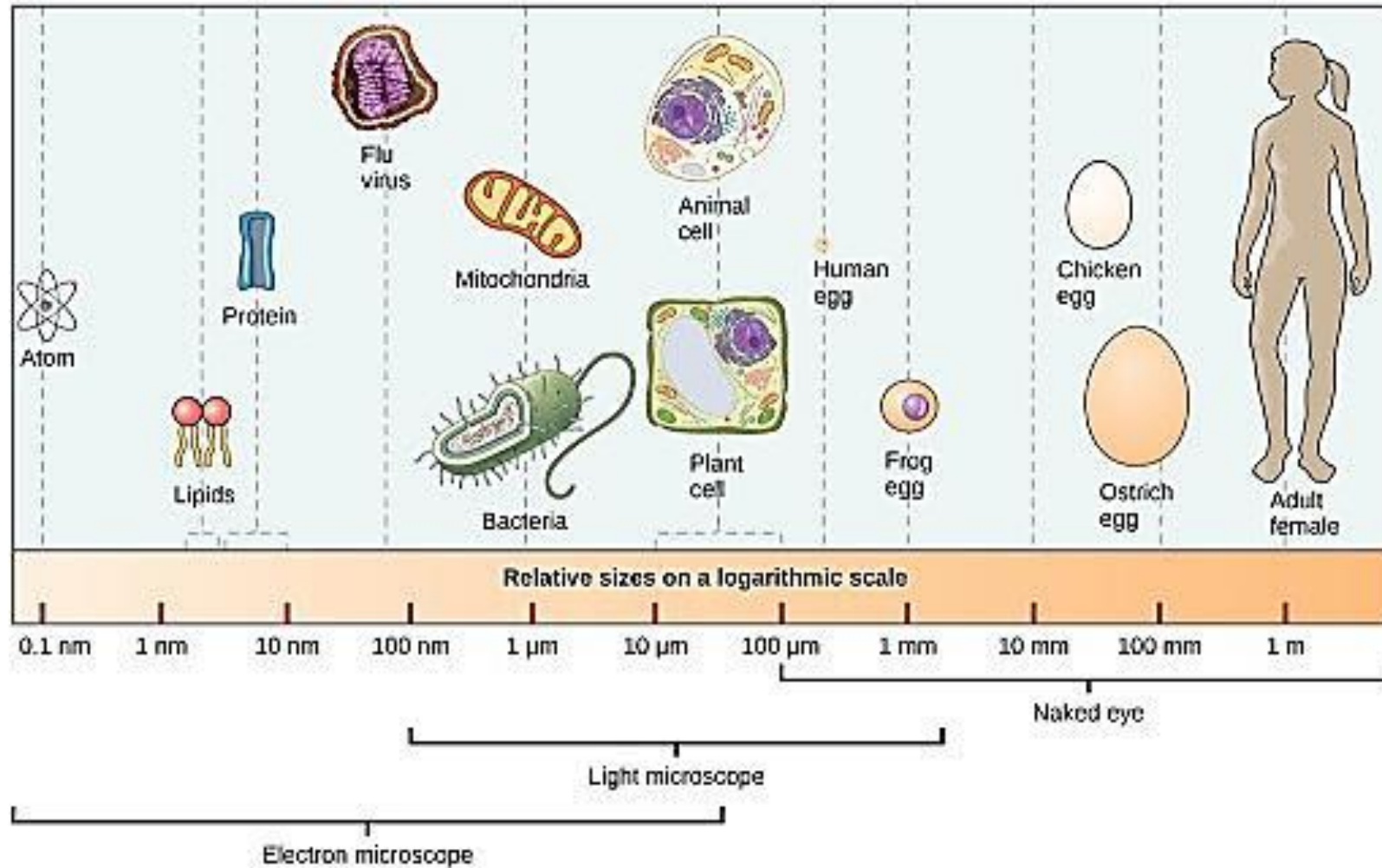
<https://www.instructables.com/10-Smartphone-to-digital-microscope-conversion/>

Vývoj dalších typů mikroskopů

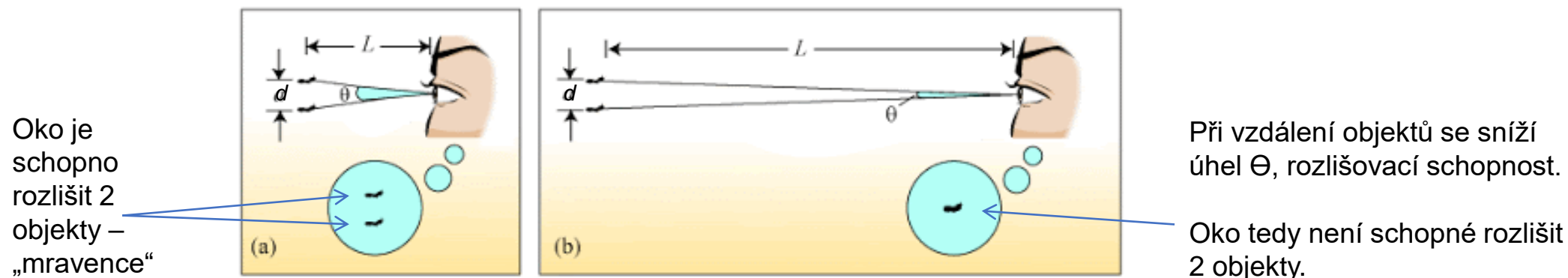
- Ultramikroskop
  - částice menší než vln. délka světla (1903 - Richard Zsigmondy)
- Fázový kontrast
  - bezbarvý a průhledný materiál (1930 - Frits Zernike)
- Elektronový mikroskop
  - 10 mil x (1934 Ernst Rask)
- Skenovací tunelový mikroskop
  - Atomy... (1981 Binnig& Rohrer)
- Super-rezoluční mikroskopy
  - 2010
- Chemiskopy
  - 2017

Srovnání velikostí

Rozlišovací schopnost lidského oka

$$\theta = 1'$$

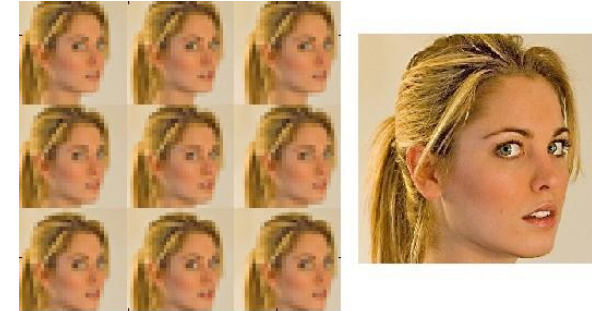
Lidské oko	0,2 mm
Světelný mikroskop	0,2 μm
Skenovací elektronový mikroskop	2,5 nm
Transmisní elektronový mikroskop	1 nm

V praxi jedna úhlová minuta Θ znamená, že budeme-li za ideálních světelných podmínek sledovat předmět z běžné čtecí vzdálenosti (20 cm), budou nám splývat všechny body bližší než cca $1/6$ mm, tedy 0,166667mm.

Mikroskop musí poskytnout

Rozlišení

Schopnost přenést informaci o jemných detailech ze vzorku do obrazu

Kontrast

Rozdíly v obrazu mezi hlavním prvkem a pozadím

Zvětšení

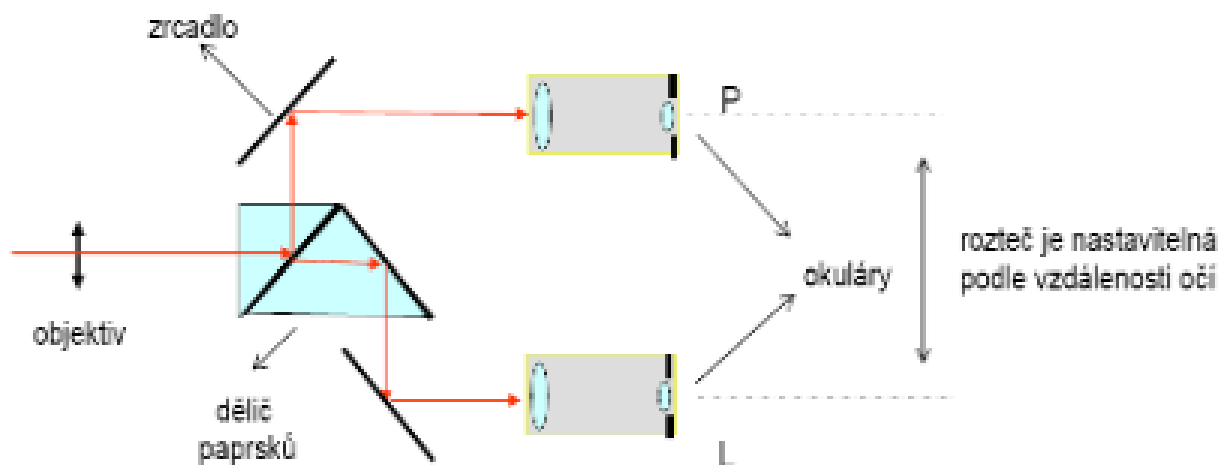
Vytvořit obraz dostatečné velikosti, aby byly okem rozeznatelné podrobnosti.

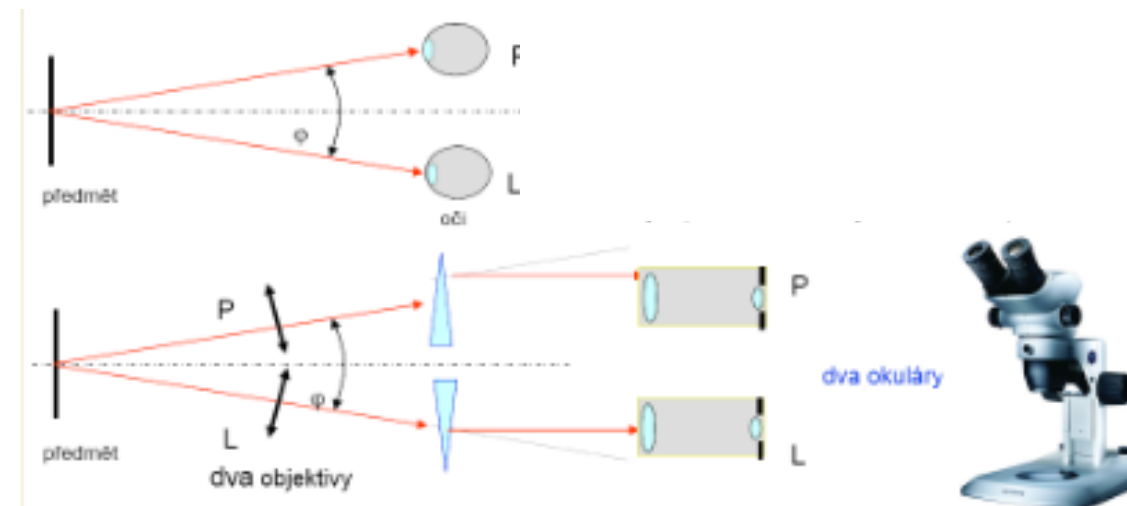
Early microscope

Binokulární mikroskop vs stereomikroskop

Binokulární mikroskop

Stereomikroskop

- Pozorování oběma očima je méně únavné
- Každé oko pozoruje svým okulárem meziobraz objektu
- Tedy binokulární mikroskop **není** stereomikroskop

Stereomikroskop má dvě samostatné optické dráhy – pro pravé a levé oko zvlášť. Toto uspořádání poskytuje prostorové vidění, trojrozměrný pohled a přímý obraz. Čím je větší úhel ϕ tím je výraznější stereovjem

Části mikroskopu

ČÁST OPTICKÁ:

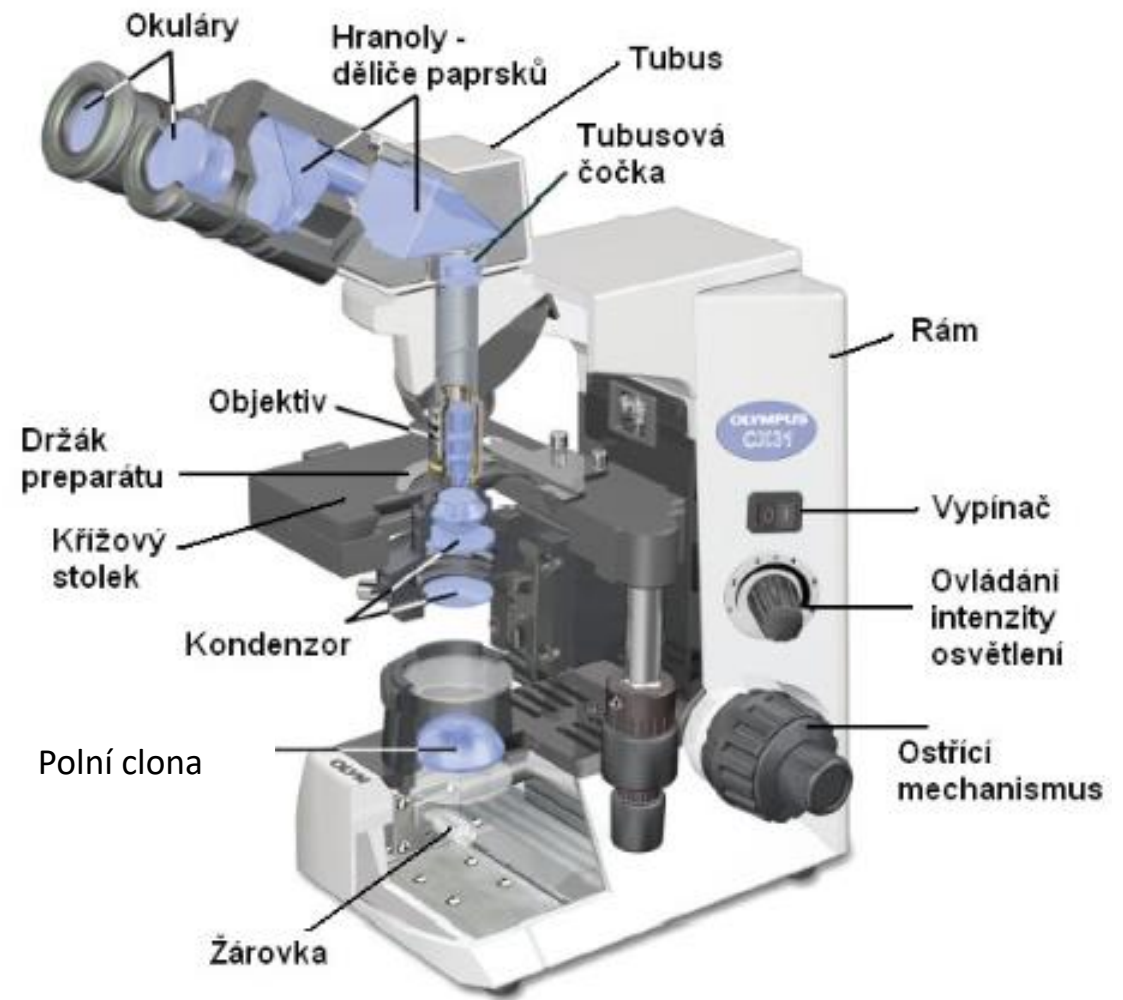
- **objektivy, okuláry**

ČÁST OSVĚTLOVACÍ:

- **zdroj světla, polní clona**
- **kondenzor, aperturní clona**

ČÁST MECHANICKÁ:

- **rám, tubus,**
- **revolverový měnič objektivů,**
- **stolek, makrošroub, mikrošroub,**
- **vypínač, ovládání intenzity světla**

- **Clona polní – v blízkosti zdroje světla (žárovky)**

Polní clonou se reguluje osvětlená oblast v zorném poli. Při uzavřené polní cloně je osvětlena jen malá část zorného pole okolo středu, vždy je nutné polní clonu otevřít tak, aby bylo osvětleno celé zorné pole.

- **Clona aperturní součást kondenzoru**

Aperturní clonou se reguluje velikost prostorového úhlu kužele světla, které osvětluje pozorovaný preparát, což ovlivňuje vlastnosti mikroskopického obrazu, které určují jeho kvalitu: kontrast, hloubku ostrosti a rozlišení podrobností. Ideální je takové nastavení aperturní clony, kdy aktuální numerická apertura odpovídá apertuře objektivu.

- Je nezbytné nastavit správné otevření clon pro tzv. Kohlerovo osvětlení

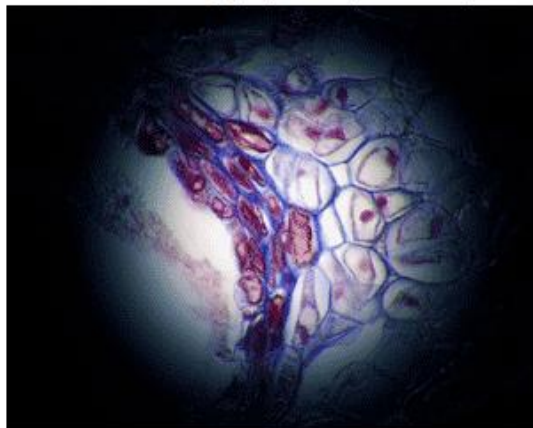

Postup pro nastavení mikroskopu

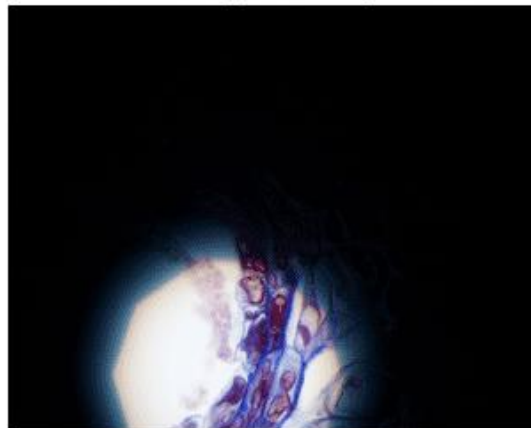
Kohlerovo osvětlení

1. otevřít polní a aperturní clonu
2. vložit preparát a zaostřit ho při zvětšení 10x a více
3. zavřít polní clonu
4. zaostřit polní clonu pohybem kondenzoru (nahoru/dolů) tak, aby byly její hrany ostré zároveň s preparátem
5. Vycentrovat polní clonu horizontálním pohybem kondenzoru
6. otevřít polní clonu, aby právě zmizela za obzorem zorného pole
7. nastavit aperturní clonu tak, aby odpovídala max. hodnotě numerické apertury (NA) objektivu a nastavení respektovalo charakter preparátu. Postupným uzavíráním aperturní clony se zvyšuje hloubka ostroty a zvyšuje kontrast, postupně však vystupují i různé nečistoty nebo nežádoucí vrstvy buněk. Obvykle bývá dosaženo nejlepších výsledků při hodnotě nastavení aperturní clony na 70 až 80 % numerické apertury použitého objektivu.

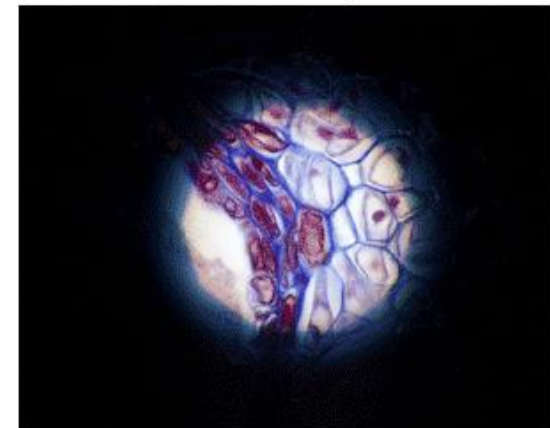
- zaostřený preparát s přivřenou polní clonou...

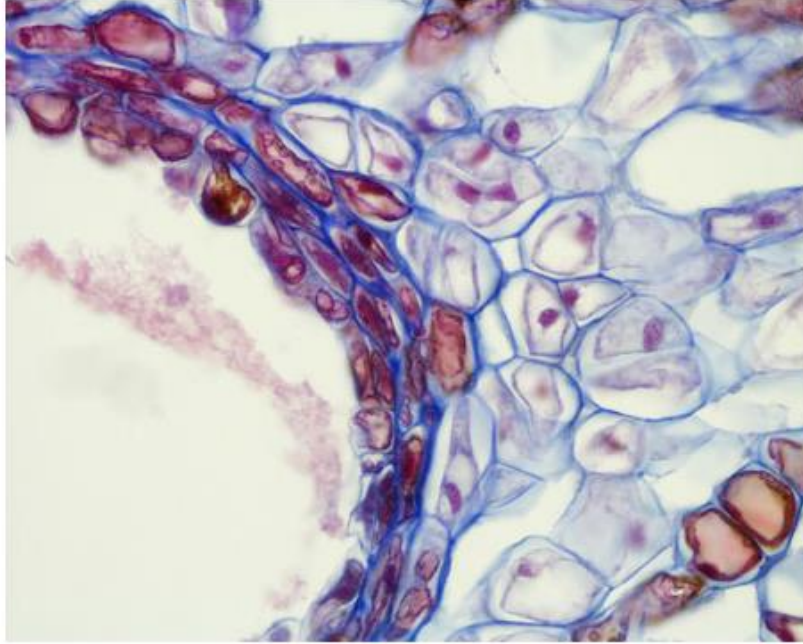
- polní clona po zaostření...

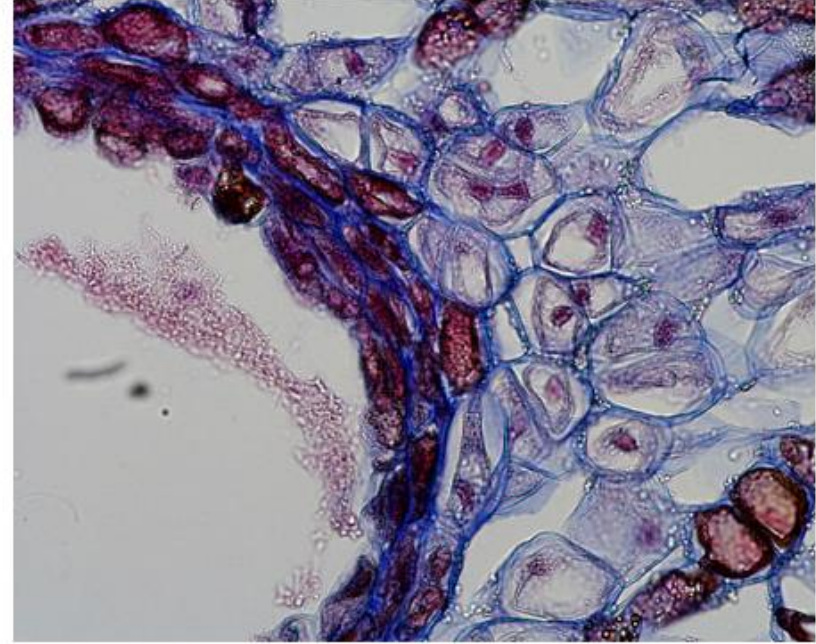
- .. a vycentrování

správné nastavení aperturní clony

příliš uzavřená aperturní clona

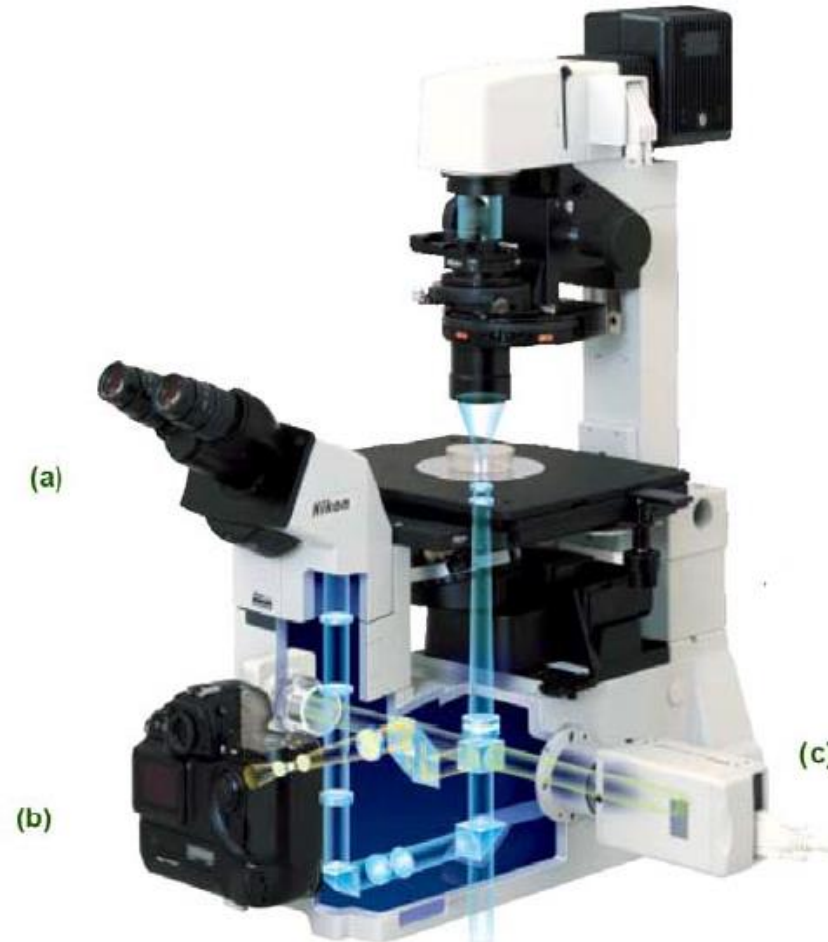
Mikroskop přímý a inverzní

Velký inverzní mikroskop

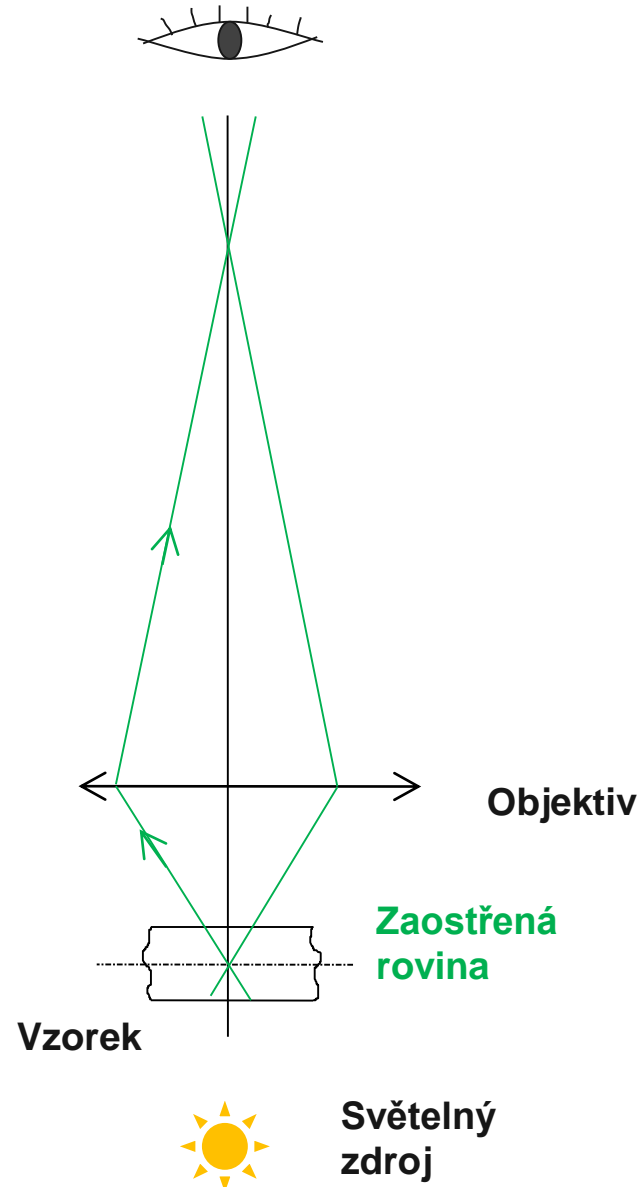
NIKON ECLIPSE TE 2000

V částečném řezu je zakreslen
chod paprsků

- a) do binokulárního tubusu
- b) do fotografického tělesa
(čelní vstup)
- c) do CCD kamery
(boční vstup vpravo)

Přímý mikroskop

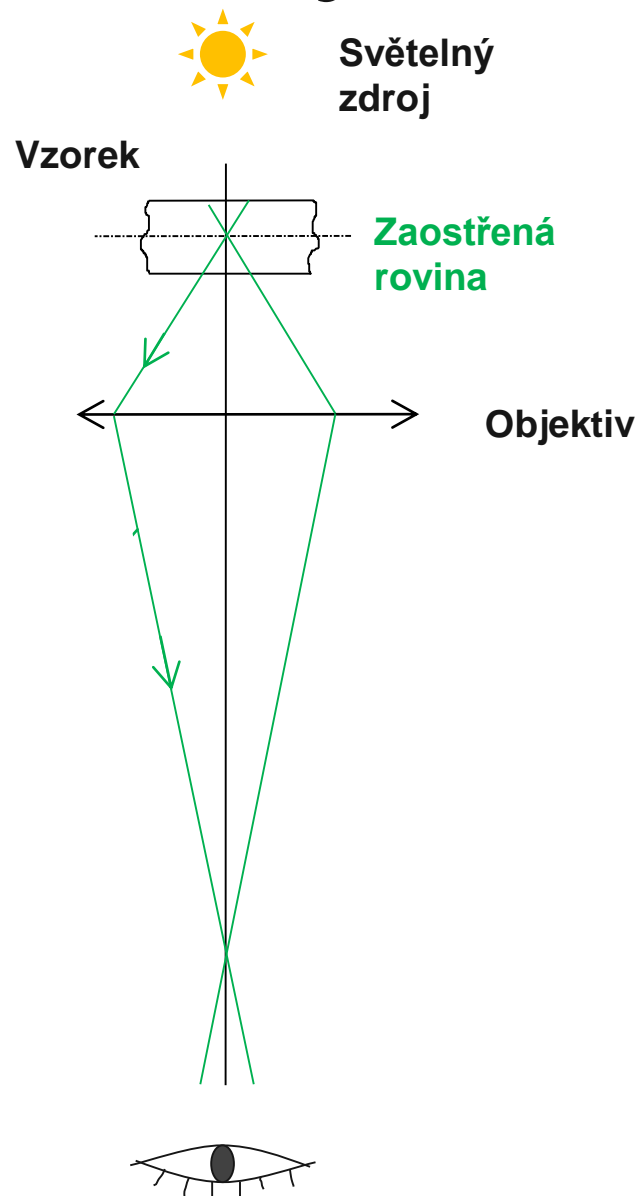

Světlo prochází vzorkem odspodu nahoru

Jednodušší konstrukce mikroskopu

Používá se pro fixované vzorky, sklíčka

Invertovaný mikroskop

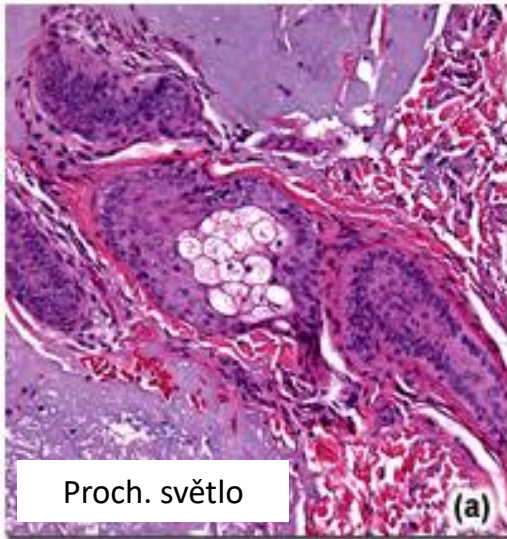

Pozorování vzorku zespodu

Používá se pro živé vzorky –
buňky kultivované na Petriho
misce v laboratoři

Světelná mikroskopie

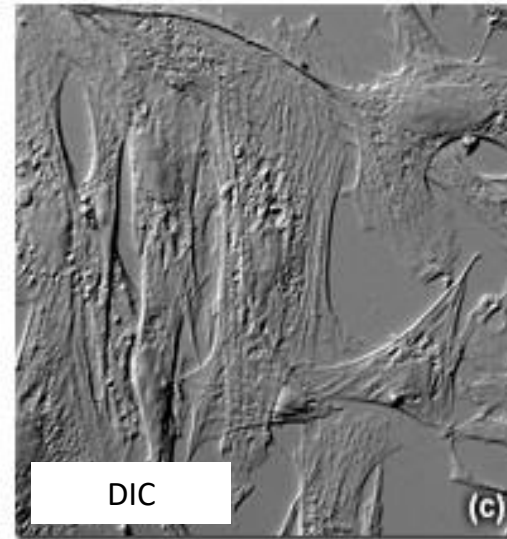
- Procházející světlo – tenký řez tkáně se jeví jako transparentní - nutno barvení vzorku, nebo kontrasty
- Fluorescence – epifluorescenční, konfokální, superrezoluce

Nízký kontrast
Barvení vzorků

Zvýrazněné okraje,
vnitřní struktura,
organely
Ne povrch

Struktura povrchu
Plasticita
Optické řezy
Žádný halo efekt
Sklo, ne plastic

Obojí – vnitřní struktura i povrch
Sklo i plastic
IVF oblíbené

Skrze mikroskop se nedíváte na vzorek..
Pozorujete obraz vzorku!